

ЕЛЕКТРОННИЙ СУД ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА

THE ELECTRONIC COURT AS THE BASIC ELEMENT OF THE ELECTRONIC JUDICIAL SYSTEM

Берназюк О.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та теорії держави і права
Європейського університету*

Статтю присвячено висвітленню поняття та особливостей підсистеми «Електронний суд» в Україні як основного елементу електронного судочинства та одного з модулів Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Автором аргументовано безпідставність та необґрунтованість наукового підходу, за якого деякі вчені ототожнюють поняття «електронний суд» та «електронне судочинство». На підставі проведеного науково-правового аналізу сформульоване авторське визначення поняття «електронний суд». Автором з'ясовано структуру, особливості запровадження підсистеми «Електронний суд» в Україні. Охарактеризовано можливості та переваги підсистеми «Електронний суд» у порівнянні з традиційною системою здійснення судочинства, яка переважає в Україні.

Зокрема, встановлено, що запровадження підсистеми «Електронний суд» в Україні надасть змогу здійснювати електронний обмін документами між судом, іншими органами судової системи та учасниками судового процесу, органами державної влади, брати участь у розгляді справи в режимі відеоконференції, відстежувати хід розгляду справи, ознайомлюватися з матеріалами судової справи в електронній формі та використовувати інші можливості телекомунікаційної системи з метою забезпечення зручності, оперативності, економії часу та ресурсів під час розгляду та вирішення справи у суді.

Обґрунтовано, що підсистема «Електронний суд» функціонує в тестовому режимі в деяких місцевих та апеляційних судах, а також Верховному Суді; до початку функціонування ЄСІТС ця підсистема є елементом автоматизованої системи документообігу суду, після запровадження ЄСІТС підсистема «Електронний суд» буде пов'язана з підсистемою «Електронне діловодство».

Автором статті з'ясовано, що під час роботи підсистеми «Електронний суд» у тестовому режимі виникли деякі практичні проблеми, але одночасно з тимчасовими складнощами, пов'язаними з тестуванням та запровадженням підсистеми «Електронний суд», акцентовано на її можливостях та перевагах, які є вагомими та певним чином виправдовують незручності, пов'язані з перехідним етапом.

Ключові слова: електронне судочинство, електронний суд, електронна система подачі, структура.

The article is devoted to the clarification of the notion and features of the "Electronic Court" subsystem in Ukraine as the main element of electronic justice and one of the modules of the Single Judicial Information and Telecommunication System. The author substantiates the groundlessness and groundlessness of the scientific approach, in which some scientists identify the concept of "electronic court" and "electronic justice". On the basis of the conducted scientific-legal analysis, the author's definition of the concept of "electronic court" was formulated. The author finds out the structure, peculiarities of introduction of the subsystem "Electronic Court" in Ukraine. The possibilities and advantages of the "Electronic Court" subsystem are described in comparison with the traditional system of legal proceedings currently prevailing in Ukraine.

In particular, it has been established that the introduction of the «Electronic Court» subsystem in Ukraine will allow electronic exchange of documents between the court, other bodies of the judicial system and participants in the judicial process, state authorities, take part in the consideration of the case in the video conference, monitor the progress of the case, to familiarize with the materials of the court case in electronic form and to use other possibilities of the telecommunication system in order to provide convenience, efficiency, saving time and resources under the circumstances. from reviewing and resolving a case in court.

It is substantiated that the subsystem "Electronic Court" functions in the test mode in some local and appellate courts as well as in the Supreme Court; Prior to the operation of the EUIITS, this subsystem is an integral part of the automated system of document circulation; after the introduction of the EUIITS subsystem "Electronic Court" linked to the subsystem "Electronic Accounting".

The author of the article finds that during the work of the subsystem "Electronic Court" some practical problems arose in the test mode, but simultaneously with the temporary difficulties associated with the testing and implementation of the subsystem "Electronic Court", attention focuses on its possibilities and advantages, which undoubtedly prevail and somehow justify the inconveniences associated with the transitional stage.

Key words: e-justice, electronic court, electronic submission system, structure.

Електронне судочинство як елемент електронного урядування є багатогранною та багатопрофільною системою, в складі якої передбачено утворення та функціонування низки підсистем, що відповідають за ту чи іншу сферу судочинства чи процедуру його забезпечення. Так, одним з елементів (підсистем) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС) є Електронний суд, за допомогою якого забезпечується здійснення судочинства із застосуванням цифрових технологій, що, зокрема, передбачає можливість подання позовних заяв, інших процесуальних документів, матеріалів справи, тобто звернення до суду в електронній формі, отримання судових повідомлень та рішень через засоби електронного зв'язку, а також реалізацію інших можливостей, безпосередньо пов'язаних із здійсненням судочинства. Тобто підсистема «Електронний суд» є базовою в ЄСІТС, оскільки на її основі вибудовуються інші елементи системи електронного судочинства.

Питання, присвячені висвітленню поняття, значення, структури, проблемам запровадження підсистеми «Елек-

тронний суд», становлять значний науковий інтерес. Серед науковців, чий дослідження присвячені цій проблематиці, слід виділити таких: О.В. Бринцев, О. Вовк, А.П. Гельман, Т.В. Голобородько, В.Д. Купенко, В.М. Пекарчук, І.Ю. Татулич, С.Л. Тишківський, В.П. Якобчук та ін. Разом із тим актуальних наукових досліджень, присвячених цьому питанню, у вітчизняній правовій науці не вистачає.

Метою статті є визначення поняття та особливостей функціонування підсистеми «Електронний суд» в Україні як одного з основних елементів системи електронного правосуддя.

У науковій літературі висловлюються різні погляди з приводу розуміння поняття «електронний суд».

Так, на думку О.В. Бринцева, «Електронний суд» як елемент інформаційного суспільства – це самостійна унікальна форма судового процесу, заснованого на новітніх інформаційних технологіях, що забезпечують повний цикл розгляду судової справи в електронному форматі [1, с. 25].

Ключовою особливістю підсистеми «Електронний суд», на яку звертає увагу науковець, є те, що вказана

підсистема не просто передбачає інтеграцію цифрових технологій у сферу здійснення судочинства, але й надає змогу забезпечити повний цикл розгляду справи в судах всіх юрисдикцій та інстанцій. Такий підхід характеризує підсистему «Електронний суд» як альтернативну та відмінну від традиційного судового процесу, що дає підстави стверджувати, що її повна інтеграція призведе до більш радикальних суспільних трансформацій, які можуть зумовити повну відмову від традиційної (паперової) форми судового процесу.

Разом із тим деякі науковці вважають, що сервіси електронного суду мають бути спрямовані на полегшення і спрощення процесу судочинства, але використання інформаційних технологій у судовому процесі не є абсолютним, оскільки може бути порушено право громадян на доступ до правосуддя. Вчені зазначають, що варто застосовувати принцип диспозитивності, необхідність дотримання якого передбачає, що електронна комунікація є зручним доповненням, але не абсолютною альтернативою звичної судової процедури [2, с. 86].

Така позиція є цілком обґрунтованою, оскільки позбавлення права особи звертатися до суду з позовом або подавати заяву, клопотання та інші процесуальні документи в паперовій формі (через канцелярію суду, засобами поштового зв'язку або під час судового засідання) може розцінюватися як обмеження доступу до правосуддя, гарантованого ст. 55 Конституції України.

Інші науковці зазначають, що «Електронний суд» – це автоматизована система, яка дає змогу його зареєстрованому учаснику направляти в електронному вигляді позовну заяву та додані до неї документи, інші процесуальні документи по справі, обмін документами в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу в судовому засіданні в режимі відеоконференції, а також надсилання судових повісток та судових повідомлень судом та інших процесуальних документів [3].

Іншими словами, підсистема «Електронний суд» призначена, головним чином, для надання доступу зовнішнім користувачам – учасникам справи до правосуддя із застосуванням цифрових технологій, що уможлиблює не тільки звернення до суду в електронній формі та отримання відповідних процесуальних документів від суду засобами електронного зв'язку (у тому числі оригіналів), але й участь у розгляді справи через відеоконференцзв'язок, відстеження ходу розгляду справи тощо.

Не випадково в англійській інтерпретації поняття «електронний суд» застосовується у значенні «Electronic Filing System» (EFS), що означає «електронна система подачі». Зокрема, у державах, де функціонує така система (США, Сінгапур, деякі країни Європи), суди виконують функції незалежного сертифікаційного центру: після реєстрації видають користувачеві смарт-карту, що містить цифровий сертифікат, за допомогою якого користувач отримує доступ до EFS і може користуватися наданими системою послугами [2, с. 84].

Поняття «електронний суд» у науковому обігу є досить поширеним та в окремих випадках безпідставно ототожнюється з поняттям «електронне судочинство».

Так, на думку деяких науковців, термін «електронний суд» можна розглядати у широкому та вузькому значеннях. У вузькому розумінні А.П. Гетьман, Ю.Є. Атаманова та ін. «електронний суд» визначають, як підсистему в системі Єдиної судової інформаційної системи України, призначену для забезпечення своєчасного отримання учасниками судового процесу повісток та повідомлень про розгляд судових справ та процесуальних документів,

ухвалених під час розгляду справ. У широкому розумінні фактично поняття «електронний суд» ототожнюється з поняттям «електронне судочинство» [4, с. 325].

Подібною думки дотримується В.Д. Куценко, який вважає, що в широкому розумінні електронний суд – це складник інформаційного суспільства, порівняно самостійна унікальна форма адміністративної судової діяльності й юридичного процесу, заснованого на інформаційних технологіях з елементами штучного інтелекту, що забезпечують повний цикл руху документації та розгляду судової справи в електронному форматі, що має легальну юридичну природу. Електронний суд у вузькому розумінні, на думку науковця, – це електронна платформа судової гілки влади, яка надає змогу подавати документи в електронній формі, здійснювати електронне обслуговування документів у процесі судового розгляду та відслідковувати судову справу через інтернет [5, с. 7].

Таким чином, має місце ототожнення поняття «електронний суд» (у широкому значенні) з поняттям «електронне судочинство», що є концептуально та юридично невірним підходом, оскільки, як було з'ясовано раніше, нормативне значення системи електронного судочинства включає, але не обмежується підсистемою «Електронний суд». Отже, слід чітко розмежовувати вказані поняття на науковому та законодавчому рівнях.

Незважаючи на те, що підсистема «Електронний суд» є складником більш широкої системи електронного судочинства, однак і вона характеризується складною структурою та, своєю чергою, також складається з елементів.

Так, відповідно до Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи передбачалось, що основними складниками підсистеми «Електронний суд» є: 1) забезпечення повної комп'ютеризації процесів судового діловодства, формування єдиного електронного архіву судових документів; 2) забезпечення відкритого доступу учасників судового процесу до інформації шляхом створення відповідних online-сервісів у мережі Інтернет та встановлення у приміщеннях суду інформаційно-довідкових кіосків; 3) впровадження системи електронної відправки та прийому процесуальних документів із застосуванням електронного цифрового підпису; 4) налагодження системи електронного обміну з базами даних інших державних органів та установ [6].

У проєкті (доопрацьованому після повернення рішенням Вищої ради правосуддя № 624/0/15-19 від 28 лютого 2019 р.) Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему визначено, що Електронний суд – це модуль ЄСІТС, що забезпечує змогу користувачам у передбачених законодавством випадках створювати та надсилати в електронному вигляді процесуальні документи до суду, органів суддівського самоврядування та забезпечення або інших учасників судового процесу, які зареєстрували свої офіційні електронні адреси, а також отримувати від них інформацію про стан і результати розгляду таких документів чи інші процесуальні документи. При цьому передбачається, що більш детальні інструкції щодо користування підсистемою «Електронний суд» мають бути викладені у Правилах користування ЄСІТС¹.

Отже, зі змісту наведеного визначення слідує, що підсистема (модуль) «Електронний суд» дає змогу здійснювати електронний обмін документами між судом, іншими органами судової системи та учасниками судового процесу, що має забезпечити зручність, оперативність, економію часу та ресурсів у процесі розгляду та вирішення справи в суді.

Як зазначають деякі дослідники, очевидно, що розширення можливостей здійснення судочинства із застосуванням інформаційних технологій (зокрема, вчинення всіх процесуальних дій через засоби електронного зв'язку з відповідними механізмами ідентифікації та безпеки)

¹ Проєкт Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему: для службового користування

можна визнати виправданим рішенням. Це створить умови для наближення українського судочинства до загальносвітових тенденцій удосконалення процесуальної форми управління правосуддя [7].

Відповідно до наказу Державної судової адміністрації України від 22 грудня 2018 р. № 628 «Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» [8] у місцевих та апеляційних судах розпочалась експлуатація підсистеми «Електронний суд» у тестовому режимі.

Разом із тим на практиці робота підсистеми «Електронний суд» станом на середину 2019 р. ще не розпочата, але є доступ до окремих її елементів; введення в експлуатацію підсистеми може призвести до затримок у роботі ресурсу, пов'язаних з оформленням ЕЦП численною кількістю юристів. Такі можливі проблеми, як підкреслюють деякі дослідники, необхідно врахувати розробникам та модераторам системи; оснащення судів відповідними технічним комплексом та персоналом буде займати певний час; необхідно звернути увагу на створення надійного захисту конфіденційної інформації [9].

Одночасно з наведеними тимчасовими складнощами, пов'язаними з тестуванням та запровадженням підсистеми «Електронний суд», необхідно враховувати її можливості та переваги, які безперечно переважають та певним чином виправдовують незручності, пов'язані з перехідним етапом.

Так, О. Маліневський зауважує, що «Електронний суд» – об'єктивна необхідність, яка зумовлена такими важливими факторами: пошук нових механізмів вдосконалення судового процесу, забезпечення основних принципів судочинства; загальний реформаційний тренд масового використання цифрових технологій у взаємовідносинах між державою та приватною особою (електронні реєстри, електронне декларування тощо); особливості людської природи, яка прагне власного комфорту, в тому числі й у сфері правосуддя; різке зростання динаміки суспільних відносин, особливо у сфері господарювання; стрімкий розвиток технологій, який забезпечив можливість обробки, зберігання та передачі великих обсягів інформації в цифровій формі [10].

Інші науковці зазначають, що до переваг користування системою «Електронний суд» слід зарахувати: можливість дистанційної подачі всіх процесуальних документів; можливість відслідковувати стан надходження та реєстрації документа в суді; можливість сплати судового збору в режимі онлайн (здійснюється засобами кабінету під час

формування відповідного документа для суду); можливість ознайомлення з матеріалами справи тощо [9].

Зарубіжні вчені зазначають, що система «Електронний суд», передусім, спрямована на задоволення інформаційних потреб користувачів системи. Зокрема, за допомогою цієї системи учасники можуть: 1) отримати конкретну інформацію (або завірену інформацію/документи) з папки справ або через надіслання SMS-повідомлень; 2) отримувати постійний (безперервний) доступ до інформації стосовно того, як суд та окремі судді вирішують конкретні питання, пов'язані з розглядом та вирішенням справи; 3) отримати доступ до вебсторінки, на якій відображається вся відповідна інформація, що стосується справи, наприклад, сторони та адвокати, просування справи, подані нові документи, дати слухання тощо [11].

Отже, формування системи електронного судочинства в державі передбачає, передусім, запровадження головного її елементу – електронного суду, за допомогою якого здійснюється налагодження комунікації між учасниками процесу та органами судової влади з використанням цифрових технологій.

На підставі проведеного в цій статті науково-правового аналізу можна зробити такі висновки.

«Електронний суд» – це підсистема (модуль) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, яка характеризується складною структурою та складається з окремих елементів (електронне діловодство, відеоконференцв'язок, бази даних суду та інших органів системи правосуддя), які в сукупності дають змогу здійснювати електронний обмін документами між судом, іншими органами судової системи та учасниками судового процесу, органами державної влади, брати участь у розгляді справи в режимі відеоконференції, відстежувати хід розгляду справи, ознайомлюватися з матеріалами судової справи в електронній формі та використовувати інші можливості телекомунікаційної системи з метою забезпечення зручності, оперативності, економії часу та ресурсів під час розгляду та вирішення справи у суді.

Підсистема «Електронний суд» функціонує в тестовому режимі в деяких місцевих та апеляційних судах, а також Верховному Суді; до початку функціонування ЄСІТС ця підсистема є елементом автоматизованої системи документообігу суду, після запровадження ЄСІТС підсистема «Електронний суд» буде пов'язана з підсистемою «Електронне діловодство».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бринцев О.В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи : монографія. Харків : Право, 2016. 72 с.
2. Пекарчук В.М., Пушенко Н.В. Запровадження електронного суду – помітний крок до підвищення ефективності судочинства в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 1 (77). С. 81–88.
3. Тишківський С.Л. Що таке електронний суд і для чого він потрібний? *Новинний портал «20 хвилин»*. 2019. URL: <https://vn.20minut.ua/Podii/scho-take-elektronniy-sud-i-dlya-chogo-vin-potriben-novini-kompaniy-10814948.html>
4. Гетьман А.П., Атаманова Ю.Є., Мілаш В.С. та ін. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет : монографія. Харків : Право, 2016. 360 с.
5. Куценко В.Д. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення електронного суду в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Т. 2, вип. 6. С. 3–9.
6. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/Annex_9_FAIR_Court_Automation_Strategy_UKR1.pdf.
7. Вовк О. Результати судової реформи: диявол завжди ховається в деталях. *Юридична газета*. 2018. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/rezultati-sudovoyi-reformi-diyavol-zavzhd-hovaetsya-v-detalyah.html>.
8. Про проведення тестування підсистеми «Електронний суд» у місцевих та апеляційних судах : Наказ Державної судової адміністрації України від 22 грудня 2018 р. № 628. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/628_18.pdf.
9. Гуляев М. Електронний суд: які результати роботи за перші півроку? *Юридична газета*. 2019. URL: <http://www.p-partners.com/articles/elektronniy-sud-yaki-rezultati-roboti-za-pershi-pivroku/>.
10. Маліневський О. Процес і прогрес: розширення можливостей системи «Електронний суд». URL: <http://pravo.ua/docs/events/24/Malnevskiy.pptx>.
11. Velicogna M. Electronic access to justice: from theory to practice and back. *Technologies, Droit et Justice*. 2011. V. 1. URL: <https://journals.openedition.org/droitcultures/2447>.